

*аспірант кафедри кримінального права та процесу,  
Національна академія СБ України, м. Київ*

## **ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З КАНАЛІВ ТЕЛЕФОННОГО ЗВ'ЯЗКУ: ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

Бурхливий розвиток телекомунікаційних та інформаційних технологій має не тільки позитивні наслідки для особи, суспільства і держави, а м негативні. До останніх необхідно віднести активне використання представниками організованої злочинності інформаційно-телекомунікаційних технологій для підготовки та вчинення протиправних діянь. Водночас сили та засоби, якими володію) ь правоохоронні органи для формування доказової бази в процесі розслідування злочинної діяльності, не дають можливості ефективно протидіяти злочинним угрупованням.

У ст.31 Конституції України зазначається про те, що кожному гарантується таємниця телефонних розмов, а винятки можуть бути встановлені лише судом у тому випадку, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Порядок здійснення таких виключних заходів регулюється Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Зокрема. в ст.9 Закону України «Про ОРД» сформульовані вимоги до підстав та порядку здійснення оперативно-розшукової діяльності.

які є гарантією їх законності. У зазначеній статті закріплено положення, згідно з яким громадянам України та іншим особам надано право на отримання від органів, що здійснюють ОРД письмового пояснення з приводу обмеження їх прав та свобод, а також передбачено можливість оскарження протиправних дій. Проте є незрозумілим, у якому- випадку особа може скористатися дим правом.

Щодо міжнародного досвіду, то у європейських країнах прослуховування телефонів закріплено на законодавчому рівні. Аналізуючи практику Європейського Суду з прав людини щодо перехоплення повідомлень (справи Класс проти Німеччини, Малоун проти Об'єднаного Королівства, Ювіг проти Франції, Крюслен проти Франції та ін.), можна сформулювати принципи, яким повинен відповідати національний закон, котрий регулює контроль комунікацій, що дозволить забезпечити дотримання вимог ст.8 Європейської Конвенції.

Так, перехоплення повідомлень повинно здійснюватися:

1) на підставі закону, який має бути: а) доступним — особа повинна мати можливість переконатися, що перехоплення відповідає вимогам законодавчих актів; б) досконалим — повинен містити адекватні та ефективні перепони можливим зловживанням з боку правоохоронних органів. Зокрема, в законі повинні бути визначені: перелік злочинів, під час документування яких дозволено перехоплювати повідомлення; положення щодо здійснення перехоплення повідомлень лише у випадках неможливості документування протиправної діяльності за допомогою інших засобів; процедура санкціонування перехоплення повідомлень; обмеження тривалості перехоплення (період, протягом якого санкція є дійсною); перелік запобіжних заходів, які унеможливають несанкціонований обмін отриманими матеріалами між різними державними органами; обставини, у разі настання яких записи можна необхідно знищити; порядок дій з копіями або переписаними матеріалами, якщо обвинувачену особу буде виправдано;

2) відповідно до вимог правової держави, тобто тільки тією мірою, що необхідна для безпеки демократичних інститутів, і за виняткових умов, що необхідні демократичному суспільству в інтересах національної безпеки і (або) попередження заворушень чи злочину;

3) з урахуванням того, що особа в країні, де діє закон про таємне перехоплення повідомлень, може вимагати визнання себе жертвою без будь-якого обов'язку наводити докази чи навіть на підставі голослівного твердження, що спостереження дійсно велось.

Аналізуючи норми українського законодавства, можна дій-

ти висновку, що частина принципів, дотримання яких, з точки зору Європейського Суду з прав людини при здійсненні прослуховування, є необхідним — знайшла своє втілення. Однак деякі положення не відповідають вимогам Європейського Суду з прав людини. Зокрема, процедура одержання санкції на зняття інформації з каналів зв'язку регулюється малодоступними (як правило, з обмеженим доступом) відомчими інструкціями; норми українського законодавства не відповідають критерію «досконалості закону», адже в діючих нормативно-правових актах, по-перше, відсутні положення, які встановлюють вимоги щодо тривалості процедури зняття інформації, а по-друге, майже нічого не сказано про порядок передачі, використання і збереження зібраних матеріалів та про складання підсумкових звітів.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що прослуховування телефонних розмов, як один із видів оперативно-розшукових заходів, є нормальною світовою практикою. Однак в Україні відносно вищевказаної процедури у громадськості склався однозначно негативний стереотип як про «брудний» засіб, що є недопустимим з огляду на забезпечення прав та свобод людини. Для його подолання необхідно розробити механізм, який дозволить правоохоронним органам України в стислі терміни отримати сучасну ефективну технологію зняття інформації з каналів мереж телекомунікацій з метою попередження чи розкриття злочинів.